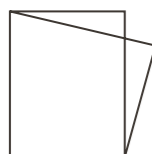

Ny ph.d.-afhandling: Redningsarbejde. Kultursociologiske analyser af relationer og forestillinger i velfærdsarbejde med plejebørn og deres forældre

Ph.d.-forsvar: november 2020

Stine Thygesen, adjunkt,
ph.d., Læreruddannelsen,
Københavns
Professionshøjskole

I Danmark er omkring 14.000 børn anbragt uden for hjemmet – oftest på grund af forældrenes vanskeligheder, såsom misbrug, psykisk sygdom og sociale problemer. Formålet med anbringelse er at bringe barnet i sikkerhed og støtte barnets udvikling og mulighed for at få et godt liv. Der sættes derfor ind med velfærdsarbejde i form af terapi, behandling, specialskoler, institutioner, plejefamilier og terapi, der skal bringe såvel barnet som forældrenes udvikling tilbage på sporet.

For at kunne studere dette velfærdsarbejde har jeg fokuseret på det korps (Donzelot 1997) af velfærdsarbejdere, som er betroet opgaven med at hjælpe familier, hvor den naturlige udvikling er brudt sammen. Det vil sige: plejeforældre, sagsbehandlere, anbringelseskonsulenter, psykologer, skoleledere, lærere og pædagoger. Empirisk er afhandlingens

analyser baseret på feltnoter fra observationer af møder i *Familieafdelingen* i to danske kommuner. Følgende uddrag er fra sådan et møde. En plejemor fortæller her en sagsbehandler om sine erfaringer med at have børn i pleje:

»Gennem årene har vi taget mange akutbørn. Vi oplever, at børnene kommer fra krise og kommer lidt i paradys, når de er her hos os. Her får børnene dén ro, som de mangler (...) De her midlertidige opgaver, hvor der sker en udredning af børnene, og vi trækker dem op af de her huller – dem kan vi rigtig godt li'.« (Feltnoter, sep. 2017)

Beskrivelsen illustrerer for det første dét, jeg vil kalde velfærdsarbejdernes hjælpe-lyst. Beskrivelsen viser plejemorens gode intentioner og hendes ønske om at gøre en forskel. Plejemoren bestræber sig på at udvikle og optimere. Hun er orienteret

mod at skabe fremskridt og forbedre. Hun vil trække børn op af huller og bringe dem fra krise til paradys.

Beskrivelsen illustrerer samtidig, hvordan plejebørnene formes og afgrænses som individer med mangler, potentialer og behov. Børnene identificeres her som 'akutbørn', 'børn i krise' og 'børn, der mangler ro' – og velfærdsarbejdet etableres som et godgørende, udviklende og afhjælpende redningsarbejde.

Dette har ledt mig på sporet af at undersøge, hvad der er på spil – socialt og samfundsmæssigt – når velfærdsstaten rækker ud med velmenende og godgørende hjælp til børn og familier, hvis udvikling er brudt sammen. Jeg har derfor formuleret afhandlingens overordnede erkendelsesinteresse som en interesse i, hvad velfærdsarbejde med plejebørn og deres familier *er* og *gør*.

En kultursociologisk optik

Som det fremgår af afhandlingens undertitel, har jeg studeret velfærdsarbejde i en kultursociologisk optik. Kultur forstår jeg i denne sammenhæng som de praktikker, der kommer til udtryk i velfærdsarbejdets dagligdags gentagne improvisationer, rutiner og handlinger. Formålet har ikke blot været at beskrive hverdagens ritualer, men også at frem-analysere de oversete kulturelle processer med henblik på at følge, hvordan de konkret bidrager til "at reproducere magt og hierarkier" (Ehn & Löfgren 2017, s. 162). Grundlæggende trækker jeg på Bourdieus teori om menneskelig praksis som en social praksis. Det betyder konkret, at jeg betragter velfærdsarbejde som et kollektivt forehavende, der er socialt, kulturelt og historisk betinget (Bourdieu 1997).

I forlængelse af afhandlingens erkendelsesinteresse – altså spørgsmålet om, hvad velfærdsarbejde er og *gør* – sætter jeg fokus på velfærdsarbejdets symbolske praktikker. Det er således velfærdsarbejdets sociale dynamik, og ikke den (eller de) velfærdsprofessionelle, der er genstand for analyse.

Velfærdsarbejdets praktikker forstås som symbolske praktikker, i den forstand at de etablerer en særlig orden, som baserer sig på velfærdsarbejdernes forestillinger om 'det normale'. Velfærdsarbejdernes hverdagslige praktikker trækker altså symbolske skillelinjer mellem på den ene side 'dem', der på forskellig vis er uden for normen og fremstår underudviklede, skrøbelige eller vilde, og på den anden side 'os', der kan hjælpe med at bringe dem tilbage på sporet gennem normalisering og hjælp til selvhjælp. Man kan sige det på den måde, at velfærdsarbejdet gennem dagligdagens gentagne ritualer og rutiner indstifter og fastholder symbolske forskelle mellem grupper (Bourdieu 1994) – og dermed indstifter og fastholder en samfundsmæssig struktur.

Afhandlingens bidrag og fund

Som uddraget ovenfor er et eksempel på, indeholder afhandlingen detaljerede empiriske visninger af, *hvordan* velfærdsarbejde med plejebørn og deres forældre *virker* i sociologisk forstand. Analyserne viser, hvordan velfærdsarbejde – der i en socialpolitisk og almindelig dagligdags forståelse betragtes som godgørende og lighedsskabende – på paradoksalt vis medvirker til at opretholde den sociale struktur ved at forme individer med behov for velfærdsarbejdets normalisering. Afhandlingen bidrager således med ny indsigt i et centralt og ofte overset paradoks i moderne velfærdsarbejde.

Dette paradoks synliggøres i udfoldelsen af to begreber, som jeg betragter om afhandlingens mest væsentlige fund.

Med et begreb om *manisk udviklings-cirkularitet* indfanger jeg velfærdsarbejdets væsen og virkemåde og svarer på, hvad der karakteriserer velfærdsarbejde med plejebørn og deres familier. Analyserne viser, hvordan velfærdsarbejdet ganske subtilt – som en iboende rytme og koreografi i den velfærdsprofessionelle praksis – udpeger problematikker, der kalder på velfærdsarbejderens hjælp. At identificere stadig nye mangler, potentialer, behov og udviklingsmuligheder – og at identificere stadig nye måder, hvorpå velfærdsarbejderens hjælp kan perfektioneres – synes at være velfærdsarbejdets logik. Perfektionering er et ritual, en vane og en rutine, som ingen bemærker eller undrer sig over.

Denne ritualiserede praksis har jeg med inspiration fra antropologen Tess Lea (2008) begrebsliggjort som en *udviklingscirkularitet*. I analyserne viser jeg, hvordan velfærdsarbejderne impulsivt og nærmest tvangsmæssigt ser sig kaldet til at lægge plejebarnet og dets familie til rette for udvikling og progression. For velfærdsarbejderen vil det være utænkeligt, naturstridigt og ofte uetisk *ikke* at finde svar og løsninger på næste behov og næste krise og næste punkt for perfektion. På den måde opretholdes cirkulariteten løsrevet fra, om udvikling reelt finder sted. Og det er på den baggrund, at jeg begrebsliggør udviklingscirkulariteten som et selvopretholdende og dermed manisk fænomen. Det bemærkelsesværdige og paradoksale er, at der i denne udviklingsorienterede rettetthed er en *konserverende kraft*. Dette leder frem til afhandlingens andet centrale fund.

I velfærdsarbejdets dynamik – der har individuelle børns og forældres udvikling for øje – er der indlejret en måde at registrere på, der udskiller og afgrænser individer med mangler og potentialer. Plejebørnene kategoriseres som 'akutbørn' med behov for 'at blive trukket op af huller', forældrene kategoriseres som 'svage' med behov for 'at blive spillet stærke'. De positioneres herved som tilhørende en deklasseret gruppe (Simmel 1965, s. 120) med behov for velfærdsarbejdernes hjælp.

Velfærdsarbejde er på den måde en modsætningsfuld mekanisme. På den ene side er der tale om en progressiv dynamik, i den forstand at velfærdsarbejdet er udviklende, perfektionerende og fremskridtsorienteret. På den anden side er der tale om en præserverende dynamik, i den forstand at velfærdsdynamikken producerer og cementerer sociale forskelle. Redningsarbejde målrettet plejebørn og deres forældre har jeg på den baggrund begrebsliggjort som *en manisk udviklingscirkularitet*, der har en *iboende udviklende og konserverende kraft*.

En kritik?

Afhandlingen er ikke en kritik af hverken velfærdsarbejdere eller af det konkrete arbejde, som jeg har fulgt under feltarbejdet. Hvad afhandlingens kritik tager sigte på er velfærdsarbejdets sociologiske funktion og virkemåde. Dette udfoldes her afslutningsvist ved hjælp af Simmel, som skelner mellem på den ene side *fattigdom* som et samfundsmæssigt problem, der giver anledning til bekymring, og på den anden side *den fattige*, mod hvem bekymringen og de assisterendes aktiviteter rettes. Med denne skelnen pointerer Simmel, at den assisterende og velmenende hjælp retter sig mod at 'gøre noget ved' den fattige som individ og som et enkeltstående tilfælde, som om det ad den vej ville være muligt at afhjælpe fattigdom. Simmels kritik går på, at der ikke grundlæggende tages hånd om problemet, når strukturelle problemer forsøges løst ved at sætte ind med statsligt ordineret assistance, der dulmer og dæmper ulighedens samfundsmæssige symptomer og i øvrigt individualiserer problemet ved at udpege og afhjælpe individuelle mangler (Simmel 1965, s. 122).

Mine analyser viser, at velfærdsarbejderne føler med, forfærdes over, udvikler, behandler og hjælper individer. Og selv om redningsarbejdet i mange tilfælde lykkes med at gøre en forskel, ændrer det ikke på, at den velfærdsstatslige hjælp er en individualiseret hjælp, som er møntet på at afhjælpe mangler hos det enkelte udsatte barn og den enkelte udsatte familie. Pointen er, at den individualiserede og individualiserende hjælp ikke tager højde for – og ikke er gearet til at bearbejde – de objektive strukturer, der medvirker til at producere og cementere udsathed.

De grundlæggende forskelsskabende strukturer træder (altså) umærkeligt i baggrunden, når velfærdsstaten sætter ind med velmenende velfærdsstatslig assistance, der – med gode viljer og drømmen om at gøre en forskel – arbejder og tror på, at den enkelte kan udvikles og *vikles ud* af udsathed, når bare hjælpen målrettes, individualiseres og perfektioneres tilstrækkeligt.

REFERENCER

Bourdieu, P. (1994). Rites of Institution. I: *Language and Symbolic Power* (s. 117-126). Polity Press.

Bourdieu, P. (1997): *Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handlen*. Hans Reitzels Forlag.

Donzelot, J. (1997). *The Policing of Families*. Johns Hopkins University Press.

Ehn, B. & Löfgren, O. (2017). At analysere det oversete. I: P. Tanggaard Andersen & M. Hviid Jacobsen (red.), *Kultursociologi og kulturanalyse* (s. 137-162). Hans Reitzels Forlag.

Lea, T. (2008). *Bureaucrats and Bleeding Hearts. Indigenous Health in Northern Australia*. University of New South Wales Press.

Simmel, G. (1965). The Poor. *Social Problems*, 13(2), 118-140.

Thygesen, S. (2020): *Redningsarbejde: Kultursociologiske analyser af relationer og forestillinger i velfærdsarbejde med plejebørn og deres forældre*. Ph.d.-afhandling. Det Humanistiske Fakultet. Institut for kommunikation. Københavns Universitet.